

Entwicklung der städtischen und regionalen Verwaltung in den letzten 100 Jahren in Mittel - und Osteuropa, I, Budapest 1978, 302 s.; II, Budapest 1979, 419 s.; III, Budapest 1979, 354 s.

V trojzväzkovom zborníku na 1 075 stranách sa uverejňuje 46 príspevkov, ktoré odznali na medzinárodnej konferencii právnych historikov v Budapešti 12.-15.9.1977 k problematike rozvoja mestskej a miestnej verejnej správy v posledných 100 rokoch v Strednej a Východnej Európe. Zborník nemá ani taký redakčný úvod ani iné vysvetlivky, z ktorých by sa čitateľ dozvedel, prečo neboli uverejnené aj ďalšie referáty, ktoré na tejto konferencii odznali. Tak z československých referátov nebolo zverejnené vystúpenie K. Litscha (Praha), P. Matesa (Brno) a J. Karpeta (Bratislava), zo sovietskych referátov vystúpenie E. Stumbinovej (Riga), z rumunských referátov vystúpenie I. Flocau a mnohých ďalších, najmä maďarských právnych historikov. Takto čitateľ má síce k dispozícii tematicky a faktograficky bohatý materiál k téme konferencie, ale nemôže mať úplnú predstavu o jej organizácii a skutočnom priebehu. Konferencia nadväzovala na predchádzajúce konferencie právnych historikov socialistických štátov v Pécsi a v Siklósi r. 1972 (pozri zborník Die Entwicklungsfragen der Verwaltung in Mitteleuropa. Pécs 1972) a na konferenciu v Prahe 1975 o funkcii štátu a práva pri výstavbe socializmu.

Už tým, že väčšinu účastníkov konferencie tvorili právní historici zo socialistických krajín (okrem Juhoslávie) a tým, že väčšina účastníkov pochádzala zo štátov, ktoré vznikli miesto bývalej Rakúsko-uhorskej monarchie, dostala konferencia ideologicky a geograficky vyhradené zameranie na problematiku verejnej správy jednotlivých častí Rakúsko-uhorskej monarchie do roku 1918, nástupníckych štátov v rokoch 1919-1945 a na problematiku verejnej správy týchto štátov v období budovania socializmu po roku 1945. Ide teda o pomerne pestré obdobie prekonávania buržoázných, národných a socialistických revolúcií v tejto časti Európy a miesta verejnej správy pri zdržiavaní alebo urýchľovaní spoločenského rozvoja danej spoločnosti. Vystúpenia právnych historikov z Rakúska, Belgicka a Holandska sa dostali na okraj celej tejto hlavnej tematiky konferencie. Silnou stránkou konferencie bola pomerne veľká účasť právnych historikov zo zahraničia i zo samotného Maďarska, lebo tým sa na konferencii nastolilo veľké množstvo faktov i otvorených problémov. Tieto však nebolo možné na konferencii rozanalyzovať a priviesť k určitým uzáverom, čo by sme mohli označiť za slabú stránku konferencie. A toto sa odzrkadľuje aj v publikovaných referátoch v recenzovanom zborníku. Prináša mozaiku široko rozvetvenej problematiky najmä v oblasti dejín verejnej správy Strednej Európy,

ale prináša málo zovšeobecňujúceho, nadväzujúceho na ideológiu a teóriu vývoja verejnej správy v tomto priestore Európy. Určitý pokus o zovšeobecnenie problematiky nachádzame v referáte, resp. v uzáveroch prof. K. Kovácsa (Budapest) Haupttendenzen der Entwicklung der städtischen und regionalen Verwaltung in den letzten 100 Jahren in Mittel und Osteuropa (I. s. 295-302). Najpozoruhodnejšie myšlienky o vývoji verejnej správy v sledovanom období a priestore poskytol referát H.J. Zieglera (Jena) Das Staat-Bürger Verhältnis ein Grundproblem der Verwaltungsgeschichte (II. s. 409-419). Práve ním naznačená problematika vzťahu štát-občan v oblasti verejnej správy sa mohla stať spoločným menovateľom i hodnotiacim kritériom pre posúdenie retardácie a pokrokovosti v čiastkových referátoch.

Dobrým prameňom pre porovnanie vývoja verejnej správy socialistických štátov po roku 1945 je referát G.I. Litvinovej (Moskva) Prinzipy organizacii i dejatel'nosti mestnyh sovetoj 1917-1936 (I. s. 189-206). Načrtla v ňom problematiku upevňovania socialistických princípov verejnej správy najmä v miestnych sovietskych v pomerne zložitých spoločenskoštruktúrnych a etnických podmienkach mnohonárodnostného Sovietskeho zväzu. J. A. Skripil'ev (Moskva) v svojom referáte Velikaja Oktjabrskaja Socialističeskaja Revoljucija i sudby buržoaznogo gorod'skogo samoupravlenija v Rosii (II. s. 315-348) poukázal na historický vývoj mestskej autonómie v Rusku v 2. polovici 19. storočia až do VOSR a na jej socialistickú prestavbu v revolučných mesiacoch v roku 1917 a bezprostredne po VOSR.

V zborníku uverejnené početné referáty maďarských právnych historikov sa zaoberali celkovým vývojom verejnej správy v Uhorsku od najstarších čias až po súčasnosť, vývojom niektorých žúp a miest. Osobitne pozoruhodné je, že vo viacerých referátoch sa maďarskí právni historici zamerali na problematiku verejnej správy v hospodárskej a kultúrnej oblasti. Tak rozobrali problematiku verejnej správy v hospodárskom živote v Uhorsku v rokoch 1867-1944 (I. Kállay), právne postavenie komunálnych výrobných podnikov v Budapešti v rokoch 1873-1938 (J. Szekeres), problematiku verejnej správy v oblasti cestovného ruchu (L. Csizmadia), v oblasti kníhovníctva (P. Horváth) i v oblasti tlače a novinárstva (T. Révész). Je to pozoruhodné najmä preto, že doteraz sa právni historici zaoberali otázkami vývoja verejnej správy vo všeobecnosti a do určitej miery zanedbávali odborovú problematiku administratívy, ktorá najmä od 2. polovice 19. storočia narástala nielen v mestách, ale aj v župách.

Z českých referátov na konferencii uverejnili v zborníku len dva. K. Malý (Praha) v svojom referáte Zu den Tendenzen der Entwicklung der örtlichen Verwaltung in den böhmischen Ländern 1848-1945 (I. s.

207-240) poukázal na skutočnosť, že zápas českého meštianstva o autonómiu verejnosprávnych jednotiek bol súčasťou boja za českú, resp. československú štátnosť. Poukázal ďalej na to, že národnoobranné tendencie českej buržoázie na poli miestnej verejnej správy sa po roku 1918 premenili na štátocentrické a centralistické snahy v záujme upevnenia postavenia čs. štátu a oslabenia divergentných snáh vo verejnej samospráve najmä na národnostnom území. Pôvodne rozdielny verejnosprávny vývoj českých zemí a Slovenska sa začal zjednocovať až roku 1927 podľa celoštátnych potrieb. Približne v tom istom časovom rozpätí a politickom rámci V. Urfus (Praha) v svojom referáte *Die Auffassung der Stadt in der Rechtsentwicklung der böhmischen Länder um die Wende des 19. Jahrhunderts und an der Schwelle zur Gegenwart* (II. s. 349-37) rozobral frekvenciu a význam termínu obec a mesto v rakúskom zákonodarstve najmä v rokoch 1849-1862 a dokázal, že termín a pojem mesta je stále zriedkavejší a bezvýznamnejší, čo protirečí hospodárskemu a spoločenskému významu miest po priemyselnej revolúcii v 2. polovici 19. storočia. Česká buržoázia v svojom národnopolitickom zápase proti viedenskému centralizmu vyzdvihovala význam miest a v mimolegislatívnych prejavoch bojovala za obnovenie právneho postavenia miest. V tejto tendencii prijali aj právne formy o úlohách miest v oblasti výstavby, zdravotníctva, hospodárstva, kultúry a pod. Podľa V. Urfusa až v podmienkach socializmu dochádza k zaslúženej renesancii osobitného právneho postavenia miest.

Slovenské referáty sa zamerali na problematiku verejnej správy na Slovensku v plnej šírke sledovaného obdobia, ale prirodzene nemohli naznačiť celú problematiku dejín verejnej správy na Slovensku za posledných 100 rokov. M. Vietor (Bratislava) vo svojom referáte *Die Stellung der ungarischen Komitate in den Jahren 1860-1867* (II. s. 373-408) rozobral otázky právneho postavenia žúp v Uhorsku a župných funkcionárov vo všeobecnosti v rokoch 1860-1861 a v rokoch 1861-1865-1867. Naznačil, že otázka obnovy župného zriadenia v Uhorsku bola predmetom taktiky tak viedenských ako aj maďarských vládnuúcich kruhov so zameraním na prípravu rakúsko-maďarského vyrovnania, pripravovaného od roku 1860 a uskutočneného r. 1867. M. Vietorov príspevok je pozoruhodným príspevkom do politických dejín Uhorska. Tým však, že sa nekriticky opiera o maďarskú buržoáznú literatúru a nepoznal dostatočne postoje, názory a ciele vedúcich slovenských činiteľov ako funkcionárov a úradníkov v župách na Slovensku v rokoch 1860-1867, nemôžeme považovať ním načrtnutý obráz problematiky verejnej správy na Slovensku v rokoch 1860-1867 ani za úplný, ani za dostatočne kriticky hodnotený podľa potrieb marxistickej právnej historiografie. V jeho referáte sa stratila reálna dimenzia viacnárodného Uhorska v tej dobe a vzniklo ne-

bezpečnosť národne a triedne jednostranného hodnotenia nastolenej problematiky. M. Vietorov referát používa nejednotnú terminológiu na s. 389 správne die nichtmagyarischen Nationalitäten a na s. 381 nesprávne die nichtungarischen Nationalitäten in Ungarn a pod. a nesprávne hodnotí zástoj J. Hlaváča v Šarišskej župe (s. 386-387). M. Potemra (Košice) v svojom referáte Die Fragen der Verwaltung Ungarns in der Politik der Slowakischen Nationalpartei inden Jahren 1901-1918 (III. s. 243-274) naznačil kritické postoje slovenskej buržoázie a slovenského robotníctva k zákonodarstvu, ako aj k praxi maďarskej verejnej správy na slovenskom území, ktorú málopočetné maďarské vládnuce kruhy využívali na zvyšovanie národného a triedneho útlaku slovenského obyvateľstva a to aj za cenu porušovania platných uhorských zákonov. V názoroch slovenských buržoáznych činiteľov na poslanie verejnej správy v spoločenskej organizácii sa objavili aj v celouhorskom meradle relatívne najpokrokovejšie prvky (zrušenie virilizmu, voľba obecných a župných funkcionárov na základe všeobecného volebného práva a postavenie verejnej správy do služieb ľudu.) - M. Mihóková (Košice) v referáte Zur Stadtverwaltung von Košice in den Jahren 1901-1918 (II. s. 209-233) upozornila na miesto komunálnej politiky v "malom" programe Sociálnodemokratickej strany v Košiciach a na činnosť prvého sociálneho demokrata v mestskom zastupiteľstve na Slovensku pred rokom 1918. (Vo Veľkom Varadíne a v Pécsi boli sociálni demokrati v tom čase zastúpení príslušníkmi inteligencie, ale v Košiciach kvalifikovaným robotníkom.) V referáte L. Bianchiho a J. Závackej (Bratislava) Weiterbestand der municipalen Gauverwaltung auf dem Gebiete der Slowakei in den Jahren 1918-1928 (I. s. 241-256) sa načrtlo obmedzovanie župnej správy na Slovensku v rokoch 1919-1928 zo strany čs. štátu. Na túto tematiku nadväzoval referát Š. Mertanovej (Bratislava) L'évolution de l'administration municipale et communale en Slovaquie dans les années 1918-1930 (III. s. 207-228) o vývoji župných a mestských municípií ako aj obecnej správy na Slovensku v rokoch 1918-1930. Referát J. Karpata (Bratislava) Die öffentliche Verwaltung der Slowakei während des zweiten Weltkrieges nebol v zborníku zverejnený. J. Klimko (Bratislava) v referáte Nationale Ausschüsse und nationale Räte als Mittel der sozialistischen Revolution in der Staats- und Rechtsgeschichte der Slowakei (II. s. 139-147) doplnil obraz vývoja verejnej správy na Slovensku od Slovenskej republiky rád až po súčasnosť.

Možno povedať, že všetky zverejnené referáty (poľské, rakúske, holandské, belgické) priniesli veľa hodnotného materiálu, ku ktorým sa naši bádatelia v tematike dejín verejnej správy budú musieť neustále vracieť. V každom je pozitívne jadro a v každom je čosi diskutabilného,

čo by si zasluhovalo osobitnú pozornosť podľa jednotlivých referátov. Referáty v zborníku ukazujú, že dejiny verejnej správy sa dostávajú stále viac do popredia výskumu dejín štátu a práva najmä preto, že ide o takú oblasť štátneho a právneho života, v ktorom sa najčastejšie a často najprotikladnejšie stretávala štátna výkonná moc so záujmami jednotlivca i celých tried a národných skupín. Preto treba kladne hodnotiť tak usporiadanie medzinárodnej konferencie na túto tematiku v Budapešti v roku 1977, ako aj vydanie hoci len časti referátov v knižnej forme.

Michal Potemra